

Nr 110.

Av herr **Lindström**, *angående försvarets högsta ledning.*

I inledningen till Kungl. Maj:ts proposition nr 225 den 27 mars 1936 anförde chefen för försvarsdepartementet i frågan om försvarets högsta ledning bl. a., att han i likhet med försvarskommissionen förutsatt, att en överbefälhavare över försvarskrafterna skall finnas i krig, men att meningarna voro starkt divergerande i fråga om lämpligheten av att denne borde tillsättas redan i fred. De synpunkter, som främst framfördes mot en överbefälhavare i fred, voro, »att denne överbefälhavare, därest befattningens innehavare som sig bör är i besittning av framstående personliga egenskaper, kan komma att inom sitt område intaga en starkare ställning än som överensstämmer med avsaknaden av det konstitutionella ansvaret, vilket dock alltid måste ligga hos chefen för försvarsdepartementet». En annan svårighet vore, »att den i fred utsedde överbefälhavaren lätteligen kan komma att framstå såsom i sin ämbetsutövning särskilt representerande den försvarsgren, varifrån han utgått, och att överbefälhavarinstitutionen, om en dylik uppfattning gör sig gällande, snarast bleve ägnad att skärpa än att dämpa motsättningarna mellan de övriga försvarsgrenarnas målsmän». »Ett skäl för att redan i fredstid införa en överbefälhavarbefattning kan onekligen anses vara, att därigenom tillskapas en trygghet för att i händelse av krig en man finnes redo att genast övertaga det gemensamma befälet över krigsmakten. Detta skäls bärkraft försvagas emellertid väsentligen därav, att det är långt ifrån säkert, att den som utsetts till överbefälhavare i fred skulle vara den lämpligaste personen för utövande av motsvarande befäl i krig. Motsatsen synes mig lika antaglig.»

Chefen för försvarsdepartementet avstyrkte på anförda skäl överbefälhavarinstitutionen i fred. I denna riktning gick också 1936 års riksdags beslut. Den 1936 antagna försvarsordningen fortfor i princip att gälla under det senaste världskrigets första år.

Under trycket av pågående krig beslöt 1942 års riksdag i anslutning till 1941 års försvarsutrednings förslag i enlighet med dåvarande departementschefens tillstyrkan på grund av »den tvingande nödvändigheten att äga tillgång till en över försvarsgrenarna stående auktoritativ instans» att inrätta en överbefälhavarbeställning även för fredstid. Riksdagen var dock för sin del icke helt övertygad om att den i propositionen framlagda lösningen av problemet om det operativa förberedelsearbetets handhavande var den under alla förhållanden lämpligaste. Riksdagen framhöll, att denna lösning icke borde vara att anse såsom slutgiltig. Tvärtom fann riksdagen det angeläget att betona, att frågan om det lämpligaste anordnandet av försvarsväsendets högsta ledning

icke avfördes från dagordningen, utan att denna fråga, när mera normala förhållanden inträtt, borde göras till föremål för ytterligare överväganden från Kungl. Maj:ts sida.

Nästa gång frågan om försvarets högsta ledning behandlades av statsmakterna var, i anslutning till 1945 års försvarskommittés utredning, vid avlämnandet av Kungl. Maj:ts proposition nr 206 den 9 april 1948. Såväl i vissa vid försvarskommitténs betänkande fogade särskilda yttranden som i remissyttrandena framkom, att meningarna beträffande lämpligheten av att behålla överbefälhavarinstitutionen i fred voro delade. Departementschefen anslöt sig till kommitténs förslag om att bibehålla ÖB i fred men samtidigt skapa en organisation benämnd »militärledningen», genom vilken försvarsgrenschefernas inflytande skulle säkras i de principiella frågorna. I likhet med försvarskommittén fann departementschefen ur det samlade riksförsvarets synpunkt beaktansvärda skäl tala för att befattningarna som överbefälhavare, försvarsstabschef och chef för försvarsstabens operativa sektion bestridas av beställningshavare ur olika försvarsgrenar.

Statsutskottet var vid behandlingen av frågan om den högsta försvarsledningen icke enigt. I en reservation, som rönste stor anslutning särskilt vid andra kammarens behandling av frågan, föreslogs, att militärledningens organisation borde göras till föremål för ny, allsidig och förutsättningslös utredning i avsikt att skapa en på erfarenheterna byggd lämplig, förenklad och effektiv militär högsta ledning.

I sitt i oktober 1949 framlagda betänkande har 1946 års *norska* försvarskommission ingående behandlat försvarets ledning. I Norge finnes sedan tiden före andra världskriget ett s. k. försvarsråd, i vilket ingå statsministern, utrikesministern, finansministern, försörjningsministern samt utrikesråden från civil sida och cheferna för försvarsstaben, armén, marinen och luftförsvaret från militär sida. De norska erfarenheterna ha enligt kommissionen visat, att detta råd varit av största betydelse för att säkra en god kontakt mellan den politiska ledningen och de civila myndigheterna på den ena sidan och de militära myndigheterna på den andra sidan.

Utöver detta försvarsråd finnes en militär chefsnämnd. Kommissionen föreslår, att den senare utvecklas till två olika nämnder: en fackmilitär chefsnämnd, i vilken ingå enbart de högsta militära cheferna, samt militärrådet, vilket bör bestå av försvarsministern jämte statssekreteraren samt medlemmarna i den fackmilitära chefsnämnden. Det förutsättes, att försvarsministern och regeringen kunna framlägga speciella försvarsproblem till uttalande i chefsnämnden. Denna blir sålunda ett rådgivande organ åt såväl chefen för försvarsstaben som försvarsministern och regeringen. Man lägger märke till den stora betydelse norrmännen — med erfarenheter från krig och fred — fästa vid att den militära ledningen blir reglerad till och samordnad med den konstitutionellt ansvariga politiska ledningen.

Frågan om överbefälhavarinstitutionens upprätthållande i krig och fred har utförligt behandlats av den norska försvarskommissionen. Denna finner

att en överbefälhavare bör finnas i krig, men att det icke är nödvändigt att föreslå upprättandet av en dylik befattning i fred.

De farhågor, som 1936 uttalades mot en ÖB i fred, ha alltjämt aktualitet. Det torde sålunda vara tveksamt, om den person, som ansetts vara den lämpligaste ÖB i fred, även skulle vara den lämpligaste för denna befattning i krig. ÖB-institutionens möjlighet att utgöra en »över försvarsgrenarna stående auktoritativ instans» kan med ledning av senaste erfarenheter och den försvarstekniska utvecklingen starkt dragas i tvivelsmål. Denna fråga sammanhänger intimt med försvarsstabens sammansättning. Jag vill här erinra om att de tre högsta befattningarna — ÖB, chefen för försvarsstaben och chefen för operativa sektionen — trots riksdagens uttalande år 1948 fortfarande alla utgå från samma försvarsgren och att försvarsstaben alltjämt vid sidan av sin koordinerande uppgift och i olikhet med utländska motsvarande organ handlägger arméns operativa frågor, medan de övriga försvarsgrenarnas operationer handläggas inom resp. försvarsgrensstab.

En allvarlig olägenhet med en ÖB i fred hänför sig icke enbart till förhållandena inom försvaret utan berör också på ett annat sätt hela svenska folket. Tvivel ha väckts inom vida kretsar i vårt land om lämpligheten av att en icke konstitutionellt ansvarig myndighet av den betydelse ÖB har gör uttalanden i utrikespolitiska frågor, som uppfattas såsom avsteg från den av regering och riksdag angivna linjen. Såsom exempel härpå kan anföras den allmänna diskussion, som uppkom efter ett tal av överbefälhavaren i slutet på november 1949.

Intet tvivel råder om att den högsta militära ledningens nuvarande organisation lider av påtagliga brister, som i nu relativt fredliga läge borde undanröjas. Det synes angeläget att pröva frågan om hur en fastare kontakt mellan den politiska och militära ledningen skall organiseras, om överbefälhavarinstitutionens berättigande i fred och om försvarsstabens sammansättning.

Härmed hemställles,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om högsta militärledningens organisation göres till föremål för ny, allsidig och förutsättningslös utredning.

Stockholm den 24 januari 1950.

Rickard Lindström.
